

TÁVOLSÁGOK

Balla D. Károly: *Karnyújtásnyira*. Galéria Kiadó, Ungvár–Budapest, 1993

A kárpátaljai író nyolcadik önálló kötete, a *Karnyújtásnyira*, elbeszéléseket, novellákat, két színművet és egy regényrészletet tartalmaz. Fejezeteit is e műfaji jellemzők alakították ki. A *fehér kutya* című első fejezet hosszabb-rövidebb elbeszéléseket, az *Esőalagút* novellákat, illetve kisprózai szövegeket tartalmaz. A *Karnyújtásnyira* harmadik és negyedik tömbjét a két színpadi mű alkotja. Az *Azért vagyunk emberek* abszurd játék, a *Permutációk* pedig – a szerzői meghatározás értelmében – „színpadi szöveg három jelenetben, előjátékkal”. A *Szembesülés* című regényrészlet (pontosabban: fragmentumok egy regény-hiány közérzetből) zárja a kötetet.

Nemcsak műfaji szempontból mutat vegyes képet a *Karnyújtásnyira*, hanem színvonalában is. Mintha az esztétikai érték Balla D. Károly munkásságában műfaji jellemzőkhöz kötődne. Formai kereteiken belül elfogadhatónak bizonyulnak színpadra írt munkái, ezek a kötet legsikeresebb darabjai. A *Szembesülés* figyelmet felkeltő kísérlet. Az epizódoknak, kitérőknek, egymást keresztező történetszálaknak teret engedő elbeszélés műfajában is fel-felillantja prózaírói tehetségét; elbeszéléseiben mindig akad egy-egy jól sikerült részlet, egy jól kidolgozott cselekményszál, figyelmet érdemlő történet, szereplő, párbeszéd, monológ, leírás. Novellái azonban egytől egyig sikertelen, az irodalmi értéktől távol eső munkák – legalábbis a *Karnyújtásnyira* e műfajba sorolható darabjai. Közülük néhány nemcsak tematikájában és megformálásában igénytelen, de egyenesen olcsó poénra épül (pl. *Fagylalt, tej, sör* – az apa azért akar fagylaltot venni a gyerekének, hogy maga útközben sört ihasson).

A *Karnyújtásnyira* szövegeit (és természetesen Balla D. Károly munkásságát) áthatja társadalomtörténeti meghatározottságuk élménye, az, hogy Kelet-Közép-Európa szellemi közegében jöttek létre. Meglehető azonban, hogy ezt az író többször milyen közhelyszerűen fejezi ki. Pl. a *fehér kutya* című elbeszélés egyik történetszála ez: egy szocialista ország valamely hivatalában karácsonyi éneket énekelnek a dolgozók, méghozzá a kisebbségi nemzet ünnepén, s ezért kihallgatásra rendeli őket a vezérigazgató. Sokkal találóbbak e szempontból azok a munkái, amelyekben ez a jelentéstartalom a szövegháttér elemeként, rejtettebb formában jut kifejezésre, így *A tolvaj* vagy *A nyolcadik gesztenye* utalásrendszerében: a család Csap felé veszi irányát egy este, levélváltás az idegenbe szakadt barátokkal, a hazai gesztenye nem ver gyökeret idegen földben stb. Kimondhatatlanságában sokkal hatásosabban reflektál jelenükre ez a tartalom. Azért is rácsodálkozunk Balla D. Károly írói bizonytalanságaira, hisz több – a kelet-európai kisebbségi létélményt kifejező – kárpátaljai antológia szerkesztője volt, s a *Karnyújtásnyirával* egy évben jelent meg *Kis(ebbségi) magyar skizofrénia* című kötete, mely szépirói munkásságának szemléleti megalapozása lehetett volna.

A *fehér kutya*, *A nyolcadik gesztenye* és a *Karnyújtásnyira* a kötet legsikeresebb, legteljesebb igényű elbeszélései. A *fehér kutya* és a *Karnyújtásnyira* többsíkúságával, jelentéretegeinek gazdagságával tűnik ki, *A nyolcadik gesztenye* pedig finom lélektaniségével. Az előző kettő gazdagságát fokozza az a kifejezett irrealitás is, amely fel-felbukkan az elbeszélés menetében: a fehér kutyáról szóló álom a *fehér kutya* című kötetnyitó elbeszélésben, az álom és a valóság váltakozása, variációi a *Karnyújtásnyirában*, a címadó elbeszélésben. *A nyolcadik gesztenyében* hatásosan jut kifejezésre az elidegenedés meg-

rendítő élménye, az, hogy a távolság fizikai értelmében a lélektani eltávolodás következménye is benne van: amikor a barátok (s közöttük van, akinek élménye több ennél) ismét találkozhatnak, már áthatolhatatlan válaszfal húzódik közöttük, az elmúlt idő és a távolság elhomályosította az egykori közös élményeket és érzéseket. Persze nem mentesek ezek az elbeszélések sem néhány banális vonástól, így a *Karnyújtásnyira* női szereplői úgy hatnak, mintha egy ponyvaregényből léptek volna elő. Pl.: „Andrea meztelen háta. A gerinc fvelt árkai, lapockák boltozata, vállak gömbölyített tőkélye. Derékban összefűzött forma, mely félkenyércsípők karéjává szélesül.” A fejezet negyedik elbeszélése, a *Ne gondoldj a fehér elefántra*, egy igénytelen történet arról, hogy az ember mennyire magányos és elkeseredett lehet még anyagi és hivatásbeli sikerei ellenére is, s hogy milyen apró mozzanatokon múlik az ember boldogsága. Az elbeszélésnek egyébként ilyen erotikus jelenetei vannak: „... és engedi, hogy megtörülje, hogy arcáról, válláról lecsókolja a cseppeket, és már csókolja ő is, ahol éri, ingatja, vonsozolja az ágy felé, és Janka enged, bár kicsit kéreli magát, és egymásnak feszül a két test, és minden mindegy ebben a percben, és közeleg, közeleg a lebegés, még egy pillanat és felemelkednek, repülni fognak, igen repülni...”

A novellákat (amelyek felépítésüket tekintve inkább rövidtörténetek) összefogó második fejezet alig mutat fel olyan értékeket, mely az irodalom fogalmkörébe tartozhat. Talán csak a címadó írás, az *Esőlagút* foglal magában figyelemfelkeltő mozzanatokot, váratlan írói megoldásokat. Egy autóbusz közömbös utasai – talán az eső hatására – különös átalakuláson mennek keresztül, kicsúsznak a reális időből, s kimondatlan ellenségességgel viselkednek a kívülről érkező irányában. De e fejezetben vannak olyan szövegek is, mint a *Pardon!* (egy nyugalmazott egyetemi adjunktus a tiszteletdíjért zsarol egy vállalatot, közben kimondásra kerülnek mind az uralkodó társadalmi rend visszaságai, mind a vállalat piszkos ügyletei, majd a zsaroló rájön, hogy már felvette és elköltötte a tiszteletdíjat), a már említett *Fagylalt, tej, sör* vagy a *Tűzugrok* című írás, mely arról szól, hogy a serdülők csínytevése következtében egy szegény asszony elcsúszik a jégen, s eltörik táskájában a tejesüveg, pedig a beteg férjének szánta a tejet, ám közben a gyerekek némelyike szerelemre is gyúl ellenkező nemű társa irányában.

A színpadi szövegek közül az *Azért vagyunk emberek* című abszurd játék az értékesebb. A mindenkori hatalom működési mechanizmusából ragadja ki azt a mozzanatot, miszerint a lényeg (a hatalom gyakorlása, a módszerek, a cél stb.) mindig ugyanaz, történéjk bármiféle hatalomváltás; csak a frázisok, a szimbólumok, a színek változnak. A helyszín jól ismert a drámairodalomban: kietlen táj, puszta, sivatag. A szereplők is ismertek: a hatalmat gyakorlók és a kiszolgáltatottak relációja érvényesül közöttük.

A *Permutációk* idősíkokat váltó színpadi mű, kiinduló helyszíne a püthiai jósdá, formája vers a görög drámák stílusában.

A *Szembesülés* (fragmentumok egy regény-hiány környezetből) című alkotás egy majdani regény vázlata. Regényterv, amely így végleges, amely maga az irodalmi mű. A regény (a meg nem írt mű) „járulékos” elemeit tartalmazza: fűlszöveg, előszó, jegyzetek. A magyar irodalomban nem példátlan, nem előzmények nélküli vállalkozás.

Balla D. Károly *Karnyújtásnyira* című, több irodalmi műfajt felvonultató kötete arról tanúskodik, hogy az író nem mindig kerül egyformán közel az irodalmi érték kategóriájához. Van, hogy nemcsak karnyújtásnyira van tőle.